

ภาพการแต่งกายของหญิงชาวไทยวน จากจิตรกรรมฝาผนังที่วัดสมุหประดิษฐาราม อ.เสาไห้ จ.สระบุรี
ที่มา: https://www.qsds.go.th/silkcotton/k_28.php

อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทยวน: แนวทางการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ Tai-Yuan Ethnic Group: Conceptual Framework for Creation and Product Development

วารภรณ์ เชิดชู¹

Waraporn Cherdchoo

E-mail: ann.faa.cu@gmail.com

นวัตตกร อุมาศิลป์²

Nawatthakorn Umasin

ปิ่นณณ์ช รัตนพรพรตน์³

Pannat Tanaspansarrat

ขวัญชนก โชติมุกตะ⁴

Quanchanok Chotimukta

ซมา อยู่สุข⁵

Sama Yoosuk

Received: June 25, 2020

Revised: September 8, 2020

Accepted: September 14, 2020

¹ ดร., ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

Dr., Department of Music, Faculty of Humanities, Naresuan University.

² ดร., ภาควิชาศิลปกรรมและออกแบบ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.

Dr., Department of Fine Art and Fashion Design, Faculty of Architecture, Rajamangala University of Technology Srivijaya.

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, สาขาวิชาการออกแบบ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

Assistant Professor, Design Department, Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University.

⁴ ดร., สาขาสื่อสารการแสดง วิทยาลัยนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต.

Dr., Department of Performing Arts Communication, Communication Arts, Rangsit University.

⁵ นักบินผู้ช่วย, คีเวตินแอร์ เอลพี ประเทศแคนาดา.

Co-Pilot, Keewatin Air LP, Canada.

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยในประเด็นทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สะท้อนจากวิถีชีวิตวัฒนธรรมความเป็นอยู่ อันเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน ตำบลต้นตาล อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ภายใต้บริบทการกลืนกลายทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทและสภาพปัญหาของชุมชนไทยวน 2) เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนไทยวน 3) เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นชาติพันธุ์ไทยวน ด้วยกลวิธีการศึกษาแบบผสมผสานระหว่างกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพและกระบวนการเชิงปริมาณ ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) บริบทและสภาพปัญหาของชุมชนไทยวน พบว่าบริบทของชุมชนบ้านต้นตาลนั้นประกอบไปด้วยคนไทยเชื้อสายยวนอย่างแท้จริง ส่งผลให้คนในชุมชนที่เป็นคนรุ่นเก่านั้นมีความรักและหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรม การโยกหาอดีตในสิ่งที่บรรพชนได้เคยทำมาแต่ครั้งโบราณ ประกอบกับสภาพปัญหาของชุมชนซึ่งได้รับผลกระทบจากสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงทำให้คนรุ่นใหม่ของชุมชนย้ายถิ่นฐานเพื่อไปประกอบอาชีพในภูมิลำเนาอื่น ทำให้ภูมิปัญญาแต่โบราณขาดผู้สืบทอด ต่อยอดและสร้างสรรค์ มีเพียงคนรุ่นเก่าภายในชุมชนเท่านั้นที่ยังคงให้ความสำคัญ ดังนั้น การค้นหาอัตลักษณ์และสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนให้โดดเด่นผ่านงานศิลปกรรมนั้น ส่งผลให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนกลับมาตระหนักถึงคุณค่าและให้ความสำคัญต่อมรดกทางภูมิปัญญาของบรรพชน 2) อัตลักษณ์ที่สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนไทยวนคือ สิ่งทอและเครื่องแต่งกาย ซึ่งมีคุณค่าทางด้านจิตใจ คุณค่าทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ 3) การนำอัตลักษณ์มาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นชาติพันธุ์ไทยวน พบว่าการนำองค์ความรู้ด้านการออกแบบแฟชั่นและสิ่งทอมาบูรณาการกันด้วยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับทุกคนในชุมชน โดยมีทั้งปราชญ์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านผ้าและสิ่งทอ คนรุ่นเก่ายังคงมีวิถีชีวิตการทอผ้า รวมถึงคนรุ่นใหม่ที่ต้องการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วมาเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าในชุมชน กระบวนการเหล่านี้ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยและกลุ่มชาวบ้านในการพัฒนาตลาดสายผ้าให้มีความร่วมสมัย สามารถใช้งานได้สะดวกและง่ายต่อการจัดจำหน่ายสินค้า ตลอดจนทำให้คนในชุมชนเกิดความรักและหวงแหนในสิ่งที่บรรพชนได้สร้างสรรค์ผลงานไว้ ส่งผลให้ชุมชนมีความยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ: ชาติพันธุ์ไทยวน ชาติพันธุ์ในประเทศไทย การสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์ชุมชน
อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

Abstract

This article presents the results of the research, performed on cultural capital and local wisdoms which were reflected from cultural identities regarding life style of Tai-Yuan, an ethnic group in Tontan Sub-district, Sao Hai District, Saraburi, Thailand, in the context of cultural assimilation due to social changes nowadays. The main purposes of this study were 1) to study contexts and problematic issues in Tai-Yuan community, 2) to study Thai-Yuan identities, and 3) to design products reflecting their life-style identities. Qualitative and quantitative research methods were conducted in this study. There were three main findings as follows: 1) people in Tontan Sub-district were Yuan origin which affected their sense of belonging in cultural heritage, especially the senior members who were more customary and pursuing inheritance passed on from their predecessor. Unfortunately, rapid social change became a deculturated issue of the community since some of the young generations decided to move out from their motherland to find jobs elsewhere. Consequently, those wisdoms had been left behind. This wisdom was only considered to be important among the seniors. Therefore, a development of locally unique identity would sustainably bring back a sense of awareness and appreciation in the local wisdoms, 2) textiles and outfits were demonstrations of the local identity as they reflected sentimental and cultural values as well as history, and 3) Tai-Yuan identity was represented as a creation of new products. The finding showed that workshops would increase the cooperation between researchers and local people. Young generation could generate the newer contemporary patterns, adding value to the existing product. Young generation will become more aware of sustainable preservation of their cultural inheritance.

Keywords: Tai-Yuan ethnic group, ethnic group in Thailand, creation, community product, cultural identity

บทนำ

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยส่งผลให้วิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ ภูมิปัญญาและความเป็นอัตลักษณ์วัฒนธรรมของชาติมีการเปลี่ยนแปลง โดยวิวัฒนาการและเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชุมชนมากขึ้น สืบเนื่องจากการพัฒนาประเทศ ในปัจจุบันอยู่บนพื้นฐานของศิลปะและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้รัฐบาลเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น ซึ่งรัฐบาลมีการกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 เพื่อให้การพัฒนาประเทศ สู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนต่าง ๆ ที่มีในประเทศอันได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม และทุนทางวัฒนธรรม มาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน มุ่งสร้างภูมิคุ้มกัน ตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัวและชุมชน สามารถจัดการความเสี่ยง และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งประเทศไทยมีทุนวัฒนธรรมที่ประกอบด้วย วิถีชีวิตและภูมิปัญญาอย่างเด่นชัด

ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สะท้อนได้จากวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ภาษา ประเพณีและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งแต่ละท้องถิ่นจะมีอัตลักษณ์เฉพาะ เป็นของตนเองอย่างเด่นชัด ที่มีความเกี่ยวข้องกับคุณค่าความรู้ ภูมิปัญญาและงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น (Patmasirawat, 2004) ปัจจุบันทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาได้รับความสนใจจากสังคมเป็นอย่างมาก เนื่องจากสามารถสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนและสังคมได้ อีกทั้งทำให้สังคมไทยปัจจุบัน ตระหนักและให้ความสำคัญกับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่มีมาตั้งแต่อดีตจนทำให้เกิดความรู้สึก ระลึกถึงความทรงจำที่ผ่านมา และอยากกลับไปสัมผัสกับเหตุการณ์หรือสิ่ง ๆ นั้นอีก ดังทฤษฎีทางความคิดในการโหยหาอดีต (Nostalgia Theory) เพื่อนำเรื่องราวต่าง ๆ มาสู่การสร้างและผลิตซ้ำจากประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ สังคม ศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการหวนกลับไปหาเรื่องราวในอดีตที่มีคุณค่า โดยทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญานี้ ยังประกอบไปด้วยเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายและมีความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งจะพบได้ว่าแต่ละท้องถิ่นแต่ละชาติพันธุ์มีความแตกต่างกันออกไป โดยมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ไปตามบริบท สถานการณ์และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จนบางครั้งเกิดการกลืนกลายทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมไทยในช่วงเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่มีการกระจายเข้าสู่ทุกพื้นที่ของทุกภูมิภาคในประเทศไทย (Santasombat, 1999)

หนึ่งในชาติพันธุ์ที่ยังคงความเป็นอัตลักษณ์และความเป็นชาติพันธุ์อย่างเด่นชัด แต่เป็นกลุ่มชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากสภาพสังคมที่มีความเจริญและมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นั่นก็คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน หรือ โยนก ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เมืองเชียงแสนทางตอนเหนือของประเทศไทย เป็นเมืองสำคัญของอาณาจักรล้านนามากกว่า 200 ปี และในอดีตเมื่อปี พ.ศ. 2101 พระเจ้าบุเรงนอง กษัตริย์พม่าได้ยกทัพมาตีเมืองฝាយเหนือ ทำให้พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดฯ ให้ทัพหลวงเข้าตีพม่าเพื่อให้ออกจากเมืองเชียงแสน เมื่อพม่าพ่ายแพ้พระองค์จึงโปรดฯ ให้ทำลายเมือง และรวบรวมผู้คนชาวเมืองเชียงแสนจำนวน 23,000 คน โดยแบ่งออกเป็น 5 ส่วน เพื่อไปประจำตามหัวเมืองต่าง ๆ คือ เชียงใหม่ ลำปาง น่าน เวียงจันทน์และสระบุรี ปัจจุบันพบว่า ยังมีการแยกออกไปตั้งบ้านเรือนเพิ่มเติมในจังหวัดต่าง ๆ ได้แก่ แพร่ อุตรดิตถ์ น่าน นครราชสีมาและราชบุรี แต่ละจังหวัดยังคงรักษาเรื่องราวความเป็นมาในอดีตและคงไว้ ซึ่งอัตลักษณ์และความเป็นชาติพันธุ์ไทยวนอย่างเด่นชัด (Yakul, 2015) ส่งผลให้ อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทยวนได้รับผลกระทบหลายด้านคือ 1) ความจริงแท้ของกลุ่มชาติพันธุ์ 2) ขาดการสืบทอดองค์ความรู้จากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ 3) คนไทยเชื้อสายไทยวนส่วนใหญ่ย้ายถิ่นฐานการทำงาน 4) กลุ่มคนนอกวัฒนธรรมไทยวนขยายเข้ามาในพื้นที่ในชุมชน 5) วัฒนธรรมการทอผ้าไทยวนดั้งเดิมใกล้สูญ 6) ขาดองค์ความรู้ในการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์สำหรับชุมชน ดังนั้น การวิจัยนี้จึงเป็นการศึกษาสภาพปัญหาและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทยวนในพื้นที่ที่ตั้งกล่าว ภายใต้บริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสู่กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมจากอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทยวนและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อเป็นการขยายองค์ความรู้ แก้ปัญหาการสูญหายของภูมิปัญญา ต่อยอดการประกอบอาชีพของคนไทยวน โดยการใช้วิธีแทรกแซงงานศิลปะที่มีอยู่เดิมอันเป็นอัตลักษณ์ต้นแบบในงานศิลปกรรม สู่การสร้างสรรค์ศิลปะใหม่ (Art Intervention) (Triamanurak, 2012) และกระบวนการนี้ ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยวน วัฒนธรรมของชุมชนและนักท่องเที่ยว ที่ได้มีส่วนร่วมเรียนรู้และทำความเข้าใจในวิถีชีวิตและกิจกรรม ดังนั้น แนวทางการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชาวไทยวนนั้น สามารถพัฒนาด้วยการรื้อฟื้นของดั้งเดิม นำมาถ่ายทอดองค์ความรู้ ต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ด้วยกระบวนการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่ส่งผลต่อความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่าทางอัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ไทยวนและสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทและสภาพปัญหาของชุมชนไทยวน ตำบลต้นตาล อำเภอสายไทร จังหวัดสระบุรี
2. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนไทยวน ตำบลต้นตาล อำเภอสายไทร จังหวัดสระบุรี
3. เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์วิถีชีวิตความเป็นชาติพันธุ์ไทยวน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร ตำรา บทความ งานวิจัยภายในประเทศและต่างประเทศ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน (Stakeholders) จำนวน 25 คน เช่น ผู้นำชุมชน ราษฎรชุมชน ชาวบ้าน นักพัฒนาชุมชน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มที่ 2 ผู้สนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน 3 หน่วยงาน กลุ่มที่ 3 ผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ จำนวน 12 คน เช่น ด้านวัฒนธรรม ด้านชาติพันธุ์ไทยวน ด้านอัตลักษณ์ ด้านงานศิลปกรรม กลุ่มที่ 4 กลุ่มตัวอย่าง (Stakeholders) จำนวน 100 คน ได้แก่ กลุ่มคนที่ได้จากการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนไทยวน โดยวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-dept interview) แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) จากผู้นำชุมชน ราษฎรชาวบ้าน หน่วยงานจากภาครัฐและเอกชนเพื่อทราบถึงทัศนคติ ความเชื่อ ความรู้สึก ฯลฯ 2) ประเด็นคำถามปลายเปิดที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) จำนวน 3 ครั้ง ประกอบด้วยขั้นตอนต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) เช่น ผู้นำชุมชน คนในชุมชน ราษฎรชาวบ้านในแต่ละด้าน นักพัฒนาชุมชน นายกเทศบาล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อค้นหาความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทยวน ตำบลต้นตาล อำเภอสายไทร จังหวัดสระบุรี 3) แบบสอบถามเพื่อสอบถามผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทยวน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาอัตลักษณ์ของชุมชนฯ

4) แบบสอบถามเพื่อสอบถามผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปกรรม ด้านผ้าและสิ่งทอ เพื่อหารูปแบบงานศิลปกรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนฯ ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลอาศัยจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้วนั้น ได้ใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลทั้ง 2 ประเภท เพื่อให้ได้ผลที่ชัดเจนและสมบูรณ์

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทยวน: แนวทางการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์สามารถสรุปผลการวิจัยออกเป็น 3 ประเด็นคือ

1. บริบทและสภาพปัญหาของชุมชนไทยวน ตำบลต้นตาล อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี

สมัยโบราณ “คนไท” หรือ “ไต” อพยพมาจากจีนตอนใต้ มณฑลยูนนาน หนองแสมาสร้างเมืองโยนกนาคนคร ตำนานก็บอกว่ามีพญานาคมาช่วยสร้างเมืองจึงเติมคำว่านาคเข้าไป เมื่อก่อนจะเรียงชนกลุ่มต่าง ๆ ตามชื่อ เช่น ลื้อ ยอง ยวน ภายหลังเหตุการณ์ปี พ.ศ. 2516 เพื่อไม่ให้รู้สึกเกิดความแปลกแยก จึงเติมคำว่า “ไทย” นำหน้า จึงกลายเป็นไทยลื้อ ไทยยอง ไทยยวน

“ไทยวน” อ่านว่า ไท - ยวน หรือ “ไตยวน” อ่านว่า ไต - ยวน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ตระกูลภาษา ไท - กะไต กลุ่มหนึ่งที่มีถิ่นฐานทางตอนเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ชาวไทยวนบ้านต้นตาลเป็นชาวยวนกลุ่มหนึ่งที่อพยพมาจากทางตอนเหนือของไทยในบริเวณอำเภอเสียงแสน จังหวัดเชียงราย ลงมาอยู่ในแถบภาคกลางบริเวณจังหวัดสระบุรีในช่วงปี 2347 สมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ด้วยภัยสงครามจากพม่า เมื่ออพยพมาถึงสระบุรี จึงได้ตั้งบ้านเรือนอยู่กันในเขตตำบลสวนดอกไม้ ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับตำบลต้นตาลก่อนที่จะขยายบ้านเรือนออกมาจนถึงตำบลต้นตาล ปัจจุบันประชากรส่วนใหญ่ของตำบลเป็นชาวไทยวนเกือบทั้งหมด (Wetchawong, 2010) ซึ่งสอดคล้องกับทรรศนะของสมจิต ยะกุล ที่กล่าวว่า “คนในชุมชนต้นตาลล้วนเป็นคนยวนแทบทั้งสิ้น จากการสำรวจของคณาจารย์และนิสิตคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่ได้มาตรวจดีเอ็นเอ (DNA) ของคนภายในชุมชนและระบุว่าทุกคนในชุมชนต้นตาลนั้นล้วนเป็นคนไทยวนแท้ หนึ่งร้อยเปอร์เซ็นต์” (Yakul, 2015) จากทรรศนะดังกล่าวของกำนันบ้านตำบลต้นตาลนั้น พอสรุปได้ว่า คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจที่ตนเองเป็นคน

เชื้อสายไทยวนอย่างแท้จริง ก่อให้เกิดความรักและหวนแหนในวัฒนธรรมทำให้ผู้นำในชุมชนและชาวบ้านได้รวมตัวกันสร้างตลาดทำน้าบ้านต้นตาลขึ้น เพื่อคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตชนบทรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการค้าขายภายในตลาด ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปผลการประเมินจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพด้านบริบทและสภาพปัญหาของชุมชน โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มคือ กลุ่มที่ 1 ชุมชนที่ทำหน้าที่พ่อค้าและแม่ค้า กลุ่มที่ 2 ชาวบ้านที่อาศัยในชุมชน กลุ่มที่ 3 ประชาชนทุกด้านที่อยู่ในชุมชน กลุ่มที่ 4 นักท่องเที่ยว ดังระดับค่าประเมินต่อไปนี้

1.1 สภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นผู้ค้าขายในตลาดทำน้าบ้านต้นตาล จำนวน 100 คน โดยแบ่งเป็นเพศชาย 32% เพศหญิง 68% และมีช่วงอายุ 40 - 49 ปี จำนวน 26% ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยมากที่สุดในช่วงอายุที่เข้ามาค้าขายในตลาดทำน้า ในขณะที่ช่วงวัย 50 - 59 ปี มีค่าเฉลี่ย 18 % ซึ่งใกล้เคียงกับช่วงวัย 30 - 39 ปี มีค่าเฉลี่ยที่ 17% และในช่วงวัย 60 ปีขึ้นไป มีค่าเฉลี่ยที่ 13% ซึ่งใกล้เคียงกับช่วงวัย 21 - 29 ปีที่มีค่าเฉลี่ยที่ 15% และในช่วงวัยต่ำกว่า 20 ปี เป็นค่าประเมินที่น้อยที่สุดในกลุ่มผู้ค้าอยู่ที่ 11% นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพพบผู้ค้าส่วนใหญ่ในพื้นที่นี้ เป็นผู้จ้างประจำในการปฏิบัติหน้าที่ในวันธรรมดา คือ วันจันทร์ถึงวันศุกร์ และเมื่อถึงวันอาทิตย์ ผู้ค้าเหล่านี้จะมาทำหน้าที่เป็นผู้ค้าขาย เพื่อหารายได้เสริมจากงานประจำ จากการประเมินเชิงปริมาณพบว่า อาชีพส่วนใหญ่ของชุมชนนั้นมีธุรกิจส่วนตัว/ค้าขายมากที่สุดที่ 51% ข้าราชการ 16% นักเรียน/นักศึกษา 15% อื่น ๆ 14% และน้อยที่สุดคือ 4% ที่เป็นเกษตรกร ส่วนระดับรายได้ส่วนใหญ่อยู่ที่ 15,001 - 20,000 บาท ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 37% และระดับการศึกษาค่าเฉลี่ยส่วนใหญ่เรียนสำเร็จในระดับปริญญาตรี ที่ค่าเฉลี่ย 37% ซึ่งใกล้เคียงกับระดับมัธยมศึกษาค่าเฉลี่ยที่ 35%

1.2 ประชากรในตำบลต้นตาล อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี นั้นผลการประเมินพบว่า จำนวนคนที่กำเนิดและเติบโตในอำเภอเสนาห์มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 57% กำเนิดที่อื่นแต่เข้ามาเติบโตในเขตอำเภอเสนาห์ 25% กำเนิดและเติบโตนอกเขตอำเภอเสนาห์ให้จังหวัดสระบุรีจำนวน 18 % ทั้งนี้ จากการสัมภาษณ์พบว่าพื้นที่ตลาดทำน้าตำบลต้นตาลอนุญาตให้ผู้ค้าที่มีความเกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์ไทยวนเท่านั้น โดยจะต้องเป็นผู้ที่มีครอบครัวร่วมกับคนไทยวนและเป็นเชื้อสายไทยวนที่อาศัยในส่วนใดของจังหวัดสระบุรีก็ได้ จึงจะมีสิทธิ์เข้ามาจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าดั้งเดิม อาทิ อาหารไทยวน ผ้าไทยวน ของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ไทยวนเท่านั้น นอกจากนี้ ในด้าน

เชื้อสายที่สืบทอดมานั้น ส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายที่อพยพมาจากจังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏค่าเฉลี่ยจำนวน 73% และอพยพจากจังหวัดเชียงรายคิดเป็น 27% ซึ่งมีความสอดคล้องกับประวัติความเป็นมาของชาวไทยวนที่อพยพมายังจังหวัดสระบุรีอย่างในอดีต

1.3 สภาพปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของตำบลต้นตาลนั้นพบว่า คนรุ่นใหม่ขาดจิตสำนึกรักและหวงแหนในวัฒนธรรมของชุมชน เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ค่านิยมเปลี่ยนจึงเป็นปัญหาหลักในความไม่เข้าใจในวัฒนธรรมของตนเอง จึงทำให้ขาดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมา คือ การขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้จากทุนวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้น ภูมิปัญญาสำคัญของชุมชนจึงอยู่กับคนวัยชราและไม่มีผู้สืบทอด ส่งผลให้เลือนหายไปตามกาลเวลา นอกจากนี้ เมื่อคนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญ จึงย้ายออกนอกพื้นที่เพื่อไปประกอบอาชีพอื่น ทำให้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นนอกจากจะไม่มี การสืบทอดแล้ว ยังไม่มีการพัฒนาต่อยอดและทำให้ขาดรายได้ ขาดความมั่นคงและขาดความเข้มแข็งของชุมชน

1.4 สภาพปัญหาทางด้านสังคมพบว่า ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนถูกกลืนหายไปจากวัฒนธรรมสมัยใหม่ เพราะเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทมากในสังคมมากขึ้น รวมทั้งคนในชุมชนย้ายถิ่นฐานเพื่อไปประกอบอาชีพต่างถิ่น ขาดจิตสำนึกรักในวิถีชีวิตและความเป็นชาติพันธุ์ไทยวน นอกจากนี้ พื้นที่ในตำบลต้นตาลประสบปัญหาการเจริญเติบโตของเมืองและการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยวเข้ามาสู่ในพื้นที่ จึงทำให้สภาพสังคมในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป

1.5 สภาพปัญหาทางด้านทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม พบว่าแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนขาดการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนา คนในพื้นที่ขาดความรู้ในการบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ขาดการมีส่วนร่วมและขาดการสืบทอดวัฒนธรรมในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับสภาพปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจ

จากสภาพบริบทและสภาพปัญหาดังกล่าวของชุมชนบ้านต้นตาลนั้นพอสรุปได้ว่า ชุมชนบ้านต้นตาลประกอบไปด้วยคนไทยเชื้อสายยวนอย่างแท้จริง ส่งผลให้คนในชุมชนที่เป็นคนรุ่นเก่านั้นเกิดความรักหวงแหน โหยหาอดีตที่เป็นสิ่งที่บรรพชนเคยทำมาแต่ครั้งโบราณ ดังเช่น ต้นทุนทางวัฒนธรรมในด้านการทอผ้าลวดลายดั้งเดิมของไทยวน ที่ชาวไทยวนปัจจุบันยังคงให้คุณค่าและความสำคัญ พร้อมทั้งการอนุรักษ์ไว้ที่นอกจากจะสะท้อนความเป็นชาติพันธุ์ไทยวนแล้ว ปัจจุบันวัฒนธรรมการทอผ้างดงกล่าวยังเป็นสัญลักษณ์สำคัญในการท่องเที่ยวภายในตลาดทำน้าบ้านต้นตาล ทว่า

คนรุ่นใหม่ขาดจิตสำนึกรักและหวงแหนในทุนวัฒนธรรมของชุมชน เนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ภูมิปัญญาแต่โบราณไม่มีผู้สืบทอดต่อยอดสร้างสรรค์ เพื่อเพิ่มรายได้จากทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วทำให้คนรุ่นใหม่ย้ายถิ่นฐานเพื่อไปประกอบอาชีพที่อื่นส่งผลให้คนภายในชุมชนมีเพียงคนรุ่นเก่า การค้นหาอัตลักษณ์และสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนให้โดดเด่นผ่านงานศิลปกรรมนั้น จึงส่งผลให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนกลับมาให้ความสำคัญและตระหนักเห็นคุณค่าในสิ่งที่บรรพชนเคยได้ทำมาแล้วในอดีต กอปรกับส่งผลต่อการเพิ่มมูลค่าทางการค้าขาย สร้างรายได้ทำให้กลุ่มคนที่เป็นช่างานทำที่อื่นได้กลับมาทำงานในพื้นที่บ้านเกิดของตนเองเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

2. อัตลักษณ์ตำบลต้นตาล อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี

การหาอัตลักษณ์หรือความจริงแท้ของชุมชนไทยวนนั้น จากการค้นคว้ารวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ชาติพันธุ์ไทยวนมีวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่นำสนใจหลายอย่าง เช่น วัฒนธรรมด้านอาหาร ขนบธรรมเนียมประเพณี ดนตรีและศิลปะการแสดง สิ่งทอและการแต่งกาย ซึ่งจากการประเมินแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ พบว่า “สิ่งทอ” เป็นอัตลักษณ์หลักที่ชุมชนไทยวนให้ความสำคัญมากที่สุด โดยจากข้อมูลทั้งหมดแสดงให้เห็นว่า ชุมชนไทยวน ตำบลต้นตาล อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี ให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ดังกล่าว เนื่องมาจากการทอผ้าใช้วัตถุดิบที่ทำได้ในท้องถิ่น ผนวกกับภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมซึ่งเป็นมรดกของบรรพชนซึ่งอยู่ร่วมกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ความเป็นอัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) คือ กระบวนการคิดที่เป็นปัจเจกบุคคลที่มีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตหรือการรวมกลุ่มทางสังคม

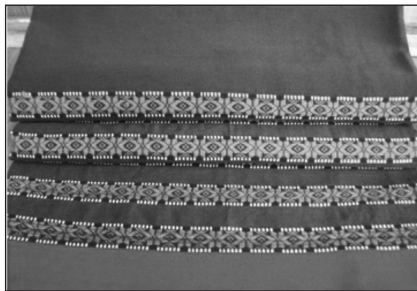

ภาพที่ 1 ลายผ้าทอจากจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดจันทบุรี อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี
ที่มา: https://www.qsds.go.th/silkcotton/k_28.php Retrieved November 15, 2015

ภาพที่ 2 ลายผ้าทอโบราณของชาวไทยวนที่จัดแสดงไว้ในหอวัฒนธรรมพื้นบ้านไทยวน จังหวัดสระบุรี
ที่มา: ภาพถ่ายโดย ชมา อยู่สุข

โดยในชุมชนจะมีการสร้างหน่วยทอผ้าของชุมชน เพื่อผลิตผ้าทอในลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยวนหรือเรียกว่า “ผ้าทอยกมุก” โดยมีลายที่แตกต่างกันไป เช่น ลายขนมเปียกปูน ลายก้างปลา ลายดอกแก้ว ลายดอกจิก ลายแปดทิศ ลายมังกร คาบแก้ว ลายพุดตานและผลการศึกษาพบว่า “ผ้าทอยกมุกลายดอกแก้ว” ถือเป็นลายที่เก่าแก่ที่สุด

ภาพที่ 3 ลายผ้าทอยกมุกลายดอกแก้ว

ที่มา: https://www.qsds.go.th/silkcotton/k_28.php Retrieved November 15, 2015

ซึ่งมีความสืบเนื่องมาจากในอดีตที่ชุมชนต้นตอนี้ได้อพยพมาจากเชียงใหม่ โดยการอพยพครั้งนั้น ได้นำพลเมืองที่มีฝีมือการช่างทุกด้าน เพื่อมุ่งหน้าสู่เมืองหลวง ในการก่อสร้างบ้านแปลงเมือง ดังนั้น เมื่อมาถึงพื้นที่อำเภอเส้าไห้จึงโปรดฯ ให้ตั้งมั่นเป็นถิ่นฐาน เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ในการจัดส่งเสบียงอาหาร รวมถึงเป็นพื้นที่

ที่ไม่ห่างจากกรุงเทพมหานคร จึงจัดให้ตั้งเป็นชุมชนไทยวนมาจนถึงปัจจุบัน (Yakul, 2015) จากหลักฐานดังกล่าวเป็นข้อพิสูจน์ที่แสดงให้เห็นว่าชาวไทยวนบ้านต้นตาลอำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรีนั้น ต่างคำนึงถึงความจริงแท้ของข้อมูลทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีความเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับบริบทโดยรอบที่เกี่ยวข้อง เพื่อสามารถบอกเล่าถึงตำแหน่งและสถานที่ตั้งของชุมชนที่มีมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังที่สะท้อนออกมาให้เห็นได้อย่างชัดเจนจากชุมชนโบราณสถาน โบราณวัตถุ จารึก ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทยวน ฉะนั้น ข้อค้นพบที่เป็นผลจากการศึกษานำไปสู่ข้อสรุปที่สามารถประเมินได้ว่า ชุมชนบ้านต้นตาลนั้นมีความจริงแท้หรืออัตลักษณ์ในประเด็นการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับตำแหน่งและสถานที่ตั้งอย่างชัดเจน

3. การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์วิถีชีวิตความเป็นชาติพันธุ์ไทยวน

ตัวอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนบ้านต้นตาลคือ สิ่งทอและการแต่งกาย โดยอัตลักษณ์ดังกล่าวได้ให้คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์คือ มีร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่อธิบายความเป็นมาของชุมชนต้นตาลนี้ ได้อพยพมาจากเชียงแสน โดยการอพยพครั้งนั้น ได้นำพลเมืองที่มีฝีมือการช่างทุกด้านเพื่อมุ่งหน้าสู่เมืองหลวงในการก่อสร้างบ้านแปลงเมืองและช่างฝีมือทุก ๆ ด้านนั้น หมายรวมไปถึงช่างที่ชำนาญและมีประสบการณ์ในการทอผ้ามาแต่โบราณซึ่งส่งผลให้วิถีชีวิตของคนไทยเชื้อสายยวนที่ตำบลต้นตาลนั้นมีความผูกพันอยู่กับการทอผ้า จึงจัดให้ตั้งเป็นชุมชนไทยวนมาจนถึงปัจจุบันการนำอัตลักษณ์มาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ต้องมีการกำหนดความคิดที่ได้จากความต้องการโดยการสอบถามเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ปรากฏข้อมูลในด้านสีสนและความรู้สึกในลักษณะดั้งเดิม (Traditional) อยู่ที่ 68% โดยกำหนดชื่อที่เป็นข้อความที่จะส่งต่อไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องคือคำว่า “ยวนแต่ยวนว่า” หมายถึง ยวนแท้ ๆ หรือยวนดั้งเดิมจริง ๆ ค่าประเมินอยู่ที่ 45% ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า แนวทางการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์จากการศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทยวนได้ทีนี้ เป็นการสร้างสรรค์ผ้าทอและเครื่องแต่งกาย ที่มีกลิ่นอายของความเป็นดั้งเดิมจริงแท้ โดยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะให้สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภค นักท่องเที่ยวรวมถึงคนในชุมชนเองด้วยการแทรกแซงทางศิลปะ (Art Intervention) โดยศิลปินมิได้เป็นศูนย์กลางอีกต่อไป แต่ศิลปินคือตัวเร่งปฏิกิริยา ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากกว่า (Rugmai, 2013) มีกระบวนการและแนวทางดังนี้

3.1 แนวทางการนำองค์ความรู้ทางศิลปะมากระดับและพื้นฟูกระบวนการ ย้อมสีเส้นด้ายจากสีธรรมชาติเป็นการจัดแสดงงาน (Workshop) ให้ทุกคนในชุมชน ทั้งปราชญ์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านผ้า สิ่งทอ คนรุ่นเก่าที่ยังคงมีวิถีชีวิต การทอผ้ารวมถึงคนรุ่นใหม่ที่ต้องการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วมาเพิ่มมูลค่า ให้กับสินค้าในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดกระบวนการทำงานอย่างร่วมมือกันทั้งผู้วิจัยและ กลุ่มชาวบ้านในการย้อมสีเส้นด้ายด้วยกรรมวิธีโบราณ คณะผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้ ด้านการย้อมสีธรรมชาติร่วมกับภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นเมืองไทยวนเข้าด้วยกัน

3.2 แนวทางการนำองค์ความรู้ด้านการออกแบบแฟชั่นและสิ่งทอ ร่วมบูรณาการ ด้วยการจัดแสดงงาน (Workshop) ให้ทุกคนในชุมชน ประกอบด้วย ปราชญ์ที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านผ้า สิ่งทอ คนรุ่นเก่าที่ยังคงมีวิถีชีวิตการทอผ้า และรวมถึงคนรุ่นใหม่ที่ต้องการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าในชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานร่วมมือกันระหว่างคณะผู้วิจัย และกลุ่มชาวบ้านในการพัฒนาลวดลายผ้าให้มีความร่วมสมัย (Contemporary) สามารถใช้งานได้สะดวกและง่ายต่อการจัดจำหน่ายสินค้าโดยมีกระบวนการและขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กระบวนการสกัดสี

ขั้นตอนที่ 2 การถอดลายจากผ้าเก่าไทยวน

ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยวน

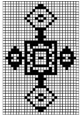
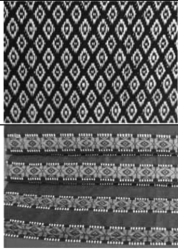
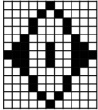
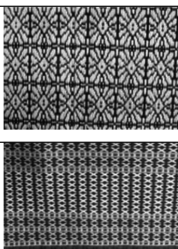
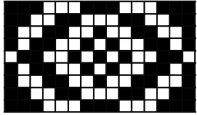
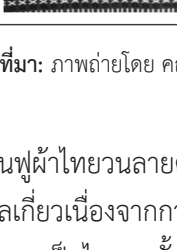
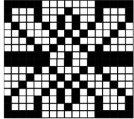
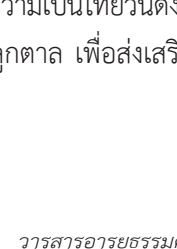
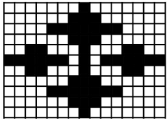
ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลงานจากผ้าทอไทยวน

ขั้นตอนที่ 1 กระบวนการสกัดสีโดยพืชที่มีอยู่ในชุมชนบ้านต้นตาล โดยใช้ กระบวนหมักพืชไว้ 2 สัปดาห์ ทั้งนี้ ความเข้มของสีขึ้นอยู่กับระยะเวลาและวัตถุดิบพืช แต่ละชนิด ขึ้นต่อนำผ้าฝ้ายลงไปต้มกับน้ำหมักสีที่ได้จากธรรมชาติ แล้วล้างออก นำไปตากแดด จึงจะได้สีที่เป็นธรรมชาติ โดยพื้นฐานแล้วการคัดเลือกวัตถุดิบจากพื้นที่ เพื่อให้ได้สีสนสวยงามนั้น พบว่าตำบลบ้านต้นตาล อำเภอเสนาห์ มีวัตถุดิบที่สามารถให้ สีธรรมชาติได้ 3 ลักษณะกลุ่มสี คือ 1) สีแดงได้มาจากสีของลูกยอ ผาง กระเจี๊ยบ คำสด 2) สีเขียวได้มาจากสีของใบหูกวาง และ 3) สีเหลืองได้มาจากสีของผลลูกตาล

ขั้นตอนที่ 2 การถอดลายผ้าไทยวนและพัฒนาลวดลายผ้าไทยวนในรูปแบบ ผ้าพิมพ์ลายด้วยระบบดิจิทัล เนื่องจากการทอผ้าแบบดั้งเดิม ของไทยวนนั้นทอด้วยสี

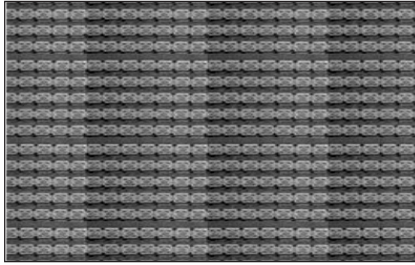
และลวดลายมีกระบวนการหลายขั้นตอน ดังนั้น รูปแบบผ้าทอไทยวนเดิม ก็จะเป็นในลักษณะการอนุรักษ์ และการศึกษาค้นคว้าเพื่อนำลายผ้าเดิมได้พัฒนารูปแบบ ผ้าพิมพ์ต่อไป

ตารางที่ 1 การถอดลายผ้าไทยวน

ชื่อลาย	ภาพลายผ้า	การถอดลาย
ลายดอกจิก		
ลายขนมเปียกปูน		
ลายดอกแก้ว		
ลายกระดุมทอง		
ลายก้างปลา		

ที่มา: ภาพถ่ายโดย คณะผู้วิจัย

ส่วนกระบวนการฟื้นฟูผ้าไทยวนลายดอกแก้วนั้น เริ่มจากการเรียนรู้ลายผ้า ดั้งเดิมของคนไทยวน อันเป็นผลเกี่ยวเนื่องจากการย้อมสีผ้า ที่ต้องใช้ผ้าฝ้ายในการย้อม สีจากธรรมชาติ เพื่อให้ได้สีสันความเป็นไทยวนดั้งเดิมประกอบด้วย สีเขียวจากใบหูกวาง สีแดงจากลูกยอ สีเหลืองจากลูกตาล เพื่อส่งเสริมให้การขึ้นลายผ้าเป็นลักษณะดั้งเดิม ไทยวนแท้ ๆ

ภาพที่ 4 การถอดลายผ้ากราฟิก
ที่มา: ภาพถ่ายโดย คณะผู้วิจัย

ทั้งนี้ เพื่อสามารถแสดงองค์ประกอบสร้างของการเป็นอัตลักษณ์ ที่ยังคง ลวดลายอันทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Historical Value) คุณค่าในวิถีชีวิต (Way of Living value) และคุณค่าทางวัฒนธรรม (Cultural Value) ของชาวไทยวนได้อย่าง สมบูรณ์และชัดเจนมากที่สุด จากนั้นคณะผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกสีและอารมณ์แสดง ความเป็นอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทยวน ซึ่งได้จากการวิเคราะห์ผลการสำรวจข้อมูลด้าน อารมณ์และความรู้สึกที่เหมาะสมกับการสร้างสรรค์งานศิลปกรรมปรากฏผลการ ประเมินในระดับ 68% ในระดับอารมณ์และความรู้สึกดั้งเดิม (Traditional) ซึ่งเป็นค่า ประเมินสูงที่สุดเมื่อเทียบกับอารมณ์และความรู้สึกด้านร่วมสมัย (Contemporary) และคลาสสิก (Classic)

ภาพที่ 5 โทนสีที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน
ที่มา: ภาพถ่ายโดย คณะผู้วิจัย

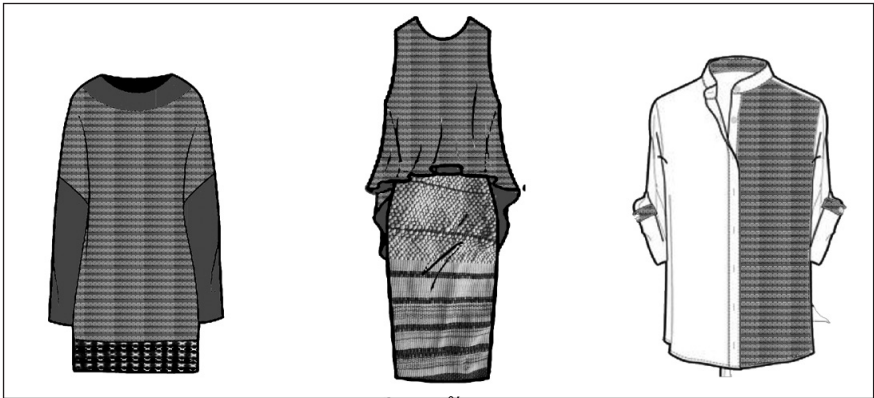
ขั้นตอนที่ 3 การออกแบบ เพื่อให้ได้รูปแบบผลิตภัณฑ์จากแนวคิดและเรื่องราวของผ้าไทยวน เพื่อเป็นการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าในชุมชน โดยการนำลวดลายและสีดั้งเดิมพื้นฐานมาออกแบบ จนกลายเป็นจุดเด่นของผลิตภัณฑ์ที่เป็นความต้องการของสังคมผสมผสานกับองค์ความรู้ของคณะผู้วิจัย เพื่อให้ได้ชิ้นงานที่มีความสร้างสรรค์ เช่น กระเป๋าสำหรับสุภาพบุรุษและกระเป๋าสำหรับสุภาพสตรี เสื้อผ้าสุภาพบุรุษและเสื้อผ้าสำหรับสุภาพสตรี รองเท้า เป็นต้น

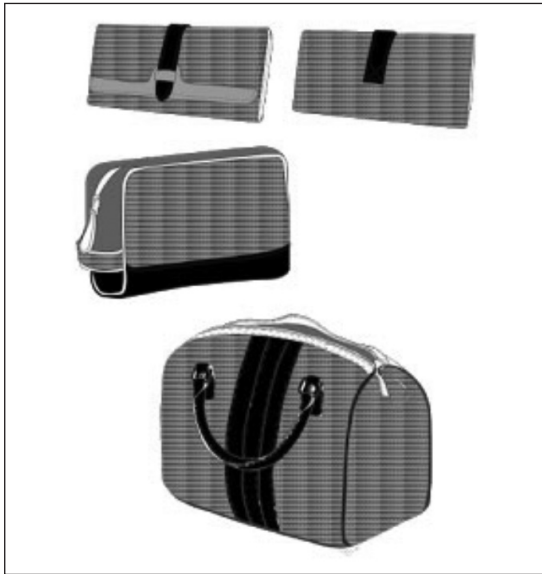
ภาพที่ 6 การออกแบบถุงผ้า แบบที่ 1
ที่มา: ภาพถ่ายโดย คณะผู้วิจัย

ภาพที่ 7 การออกแบบถุงผ้า แบบที่ 2
ที่มา: ภาพถ่ายโดย คณะผู้วิจัย

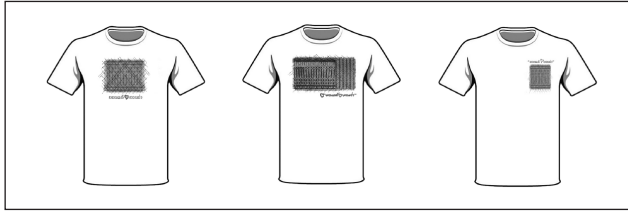

ภาพที่ 8 การออกแบบเสื้อผ้ารูปแบบต่าง ๆ
ที่มา: ภาพถ่ายโดย คณะผู้วิจัย

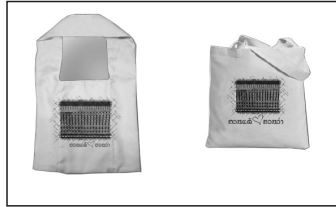

ภาพที่ 9 รูปแบบการออกแบบกระเป๋า
ที่มา: ภาพถ่ายโดย คณะผู้วิจัย

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลงานการจัดแสดงงาน การอบรมให้ความรู้และการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว เริ่มจากการจัดการอบรมแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มชุมชน และ 2) กลุ่มนักท่องเที่ยว โดยกลุ่มชุมชนนั้นได้ทำการอบรมในการใช้องค์ความรู้ในการช่วยฟื้นฟูการท่องเที่ยว การย้อมผ้าแบบดั้งเดิมให้ทุกคนเกิดการเรียนรู้และสืบทอดในวิถีการส่งต่อไปยังคนรุ่นปัจจุบัน ส่วนกลุ่มที่ 2 นี้ เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนไทยวน เพราะอยากสัมผัสกับวิถีชีวิตดั้งเดิม ความเก่าแก่ ความโบราณที่มีคุณค่าทางจิตใจ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ โดยการสร้างสรรค์นี้จะให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมกับชุมชนในลักษณะทฤษฎีสุนทรียศาสตร์เกี่ยวเนื่อง (Relational Aesthetic) โดยให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้ สัมผัสกับการถักทอผ้าตามวิถีชีวิตไทยวน ด้วยลวดลายและสีสันทันทีเป็นดั้งเดิม จากนั้นเมื่อได้ผ้าทอที่ทอด้วยฝีมือของนักท่องเที่ยวแล้วก็ให้นำเป็นสิ่งที่ติดตัวกลับออกไป ประหนึ่งเป็นของที่ระลึกที่เรียนรู้การทำและทอด้วยตนเอง และต่อยอดด้วยการนำไปจัดวางบนชั้นงานที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบดังภาพ

ภาพที่ 10 นำผ้าทอที่นักท่องเที่ยวทอมาวางบนเสื้อในชิ้นงานที่ขึ้นชอบ
ที่มา: ภาพถ่ายโดย คณะผู้วิจัย

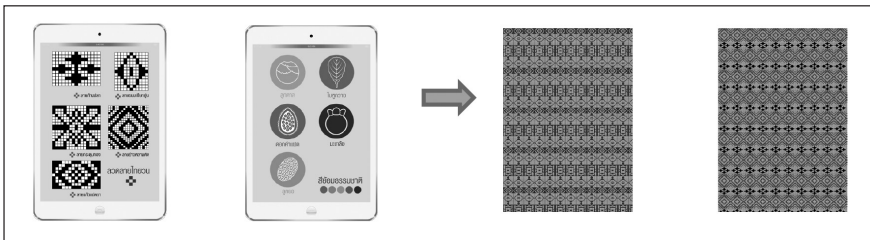

ภาพที่ 11 นำผ้าทอที่นักท่องเที่ยวทอมาวางบนกระเป๋าในชิ้นงานที่ขึ้นชอบ
ที่มา: ภาพถ่ายโดย คณะผู้วิจัย

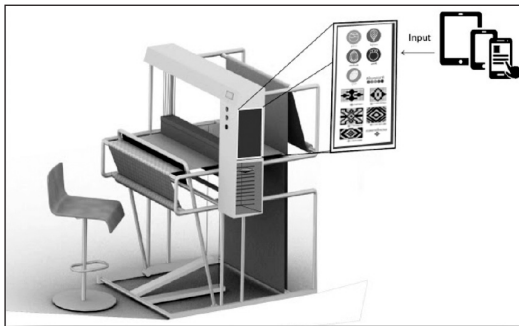
โดยนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนจะได้ผลงานที่ตนเองมีส่วนร่วมในการทอผ้าแล้วได้ชิ้นงานสร้างสรรค์นี้กลับไปด้วย ฉะนั้น ผลงานสร้างสรรค์จากกระบวนการเรียนรู้นี้จะไม่ใช่เป็นเพียงการซื้อขายและชื่นชมในความสวยงามของลวดลายผ้าที่ได้จากคนในชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากความคิดของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และร่วมกันพัฒนางานร่วมกัน นอกจากนี้กระบวนการแนวทางการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์นี้แล้ว ทางชุมชนบ้านต้นตาลยังได้สร้างที่ทอผ้าขนาดใหญ่ที่ใช้เส้นใยจากไยต้นตาลเพื่อทอผ้าที่มีการย่อยมิติจากสีสกัดธรรมชาติ โดยให้คนในชุมชนซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้านด้านต่าง ๆ คนในชุมชนทั้งคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่รวมถึงนักท่องเที่ยวได้ร่วมกันทอผ้าผืนใหญ่เพื่อนำไปหม่อมองค์พระที่วัดประดิษฐาราม ซึ่งเป็นวัดคู่บ้านคูเมืองของชาวไทยวนในชุมชนในปีถัดไป โดยใช้เวลาร่วมกันสร้างสรรค์เป็นเวลา 1 ปี อันเป็นการรวมใจชาวพุทธศาสนาที่เกิดจากวัฒนธรรมการทอผ้าในชุมชน

นอกจากแนวทางการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์จากการศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทยวนทั้ง 4 ขั้นตอนแล้ว สามารถนำมาสู่แนวทางการพัฒนา

ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นด้วยการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทยวนในการสร้างสรรค์นวัตกรรมเครื่องทอผ้าดิจิทัล โดยมีการทำงานบนแอปพลิเคชันที่ออกแบบให้มีการใช้งานง่ายและรวดเร็ว ด้วยการสร้างรูปแบบลายผ้าไทยวนดั้งเดิมและลักษณะสีย้อมผ้าธรรมชาติที่จะปรากฏร่วมกับการทำงานของเครื่องทอผ้าดิจิทัล ที่สามารถนำไปพัฒนารูปแบบสีและลายผ้าบนผลิตภัณฑ์ดังกล่าว

ภาพที่ 12 ตัวอย่างแอปพลิเคชันที่กำหนดลวดลายและสีดั้งเดิมสู่การแสดงผลลัพธ์ที่ผสมผสานระหว่างลวดลายและสีธรรมชาติ
ที่มา: ภาพถ่ายโดย คณะผู้วิจัย

ภาพที่ 13 แอปพลิเคชันที่กำหนดลวดลายและสีธรรมชาติสู่การแสดงผลลัพธ์ที่ผสมผสานระหว่างลวดลายและสีธรรมชาติ
ที่มา: ภาพถ่ายโดย คณะผู้วิจัย

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ 3 ประเด็นคือ 1) สภาพบริบทและสภาพปัญหาของชุมชนไทยวนในตำบลบ้านต้นตาล อำเภอเส้าให้ จังหวัดสระบุรีนั้น โดยสภาพบริบททั่วไปประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนเป็นผู้มีเชื้อสายยวนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุของชุมชนยังคงมีวิถีการดำรงชีวิตตามธรรมเนียมปฏิบัติแห่งวัฒนธรรมยวนที่ตนสืบทอดมา อาทิ การทำอาหาร ลักษณะบ้านเรือนที่อาศัย ศิลปะการแสดง วัฒนธรรมทางดนตรี และที่เห็นได้อย่างเด่นชัดคือ การทอผ้าไทยวนตามแบบฉบับวัฒนธรรมไทยวนดั้งเดิม นอกจากนี้ สภาพปัญหาที่พบในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ประชากรรุ่นใหม่นำยถึฐานการประกอบอาชีพ รวมทั้งการเข้ามาในพื้นที่ของคนต่างวัฒนธรรม จึงส่งผลให้ขาดผู้สืบทอดองค์ความรู้ดั้งเดิมของชาวไทยวน มรดกภูมิปัญญาต่าง ๆ เริ่มสูญหายจนทำให้คนในชุมชนรุ่นเก่าเกิดความรักและหวงแหนในมรดกวัฒนธรรมและเกิดการโยกย้ายถิ่นของตน 2) อัตลักษณ์ที่สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนไทยวนตำบลบ้านต้นตาลนี้ คือ ผ้าทอ โดยมีลวดลายของผ้าทอที่เก่าแก่ดั้งเดิมเรียกว่า “ผ้าทอยกมุกลายดอกแก้ว” ที่นอกจากจะคุณค่าทางด้านจิตใจ คุณค่าทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์แล้ว ยังสามารถถ่ายทอดเรื่องราวความเป็นประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมของชาวไทยวนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) การนำอัตลักษณ์มาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนวิถีชีวิตความเป็นชาติพันธุ์ไทยวน ด้วยกระบวนการบูรณาการระหว่างการออกแบบแฟชั่นและองค์ความรู้กระบวนการทอผ้าแบบฉบับไทยวน อันเป็นปฏิบัติการร่วมกันระหว่างคณะวิจัยที่พัฒนาผลิตภัณฑ์ภายใต้การคัดกรองคุณภาพจากปราชญ์ผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการทอผ้าและสิ่งทอของชุมชน ตั้งแต่กระบวนการสกัดสีธรรมชาติที่ได้จากวัสดุธรรมชาติภายในชุมชน กระบวนการถนอมผ้าไทยวนด้วยระบบดิจิทัล กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของวัฒนธรรม กระบวนการมีส่วนร่วมสร้างสรรค์ผลงานในเชิงปฏิบัติการระหว่างชุมชน ปราชญ์ เยาวชนรุ่นใหม่และนักท่องเที่ยว อันนำไปสู่แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ด้วยการบูรณาการที่เชื่อมโยงระหว่างเทคโนโลยีกับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทยวน ในการสร้างสรรค์นวัตกรรมเครื่องทอผ้าดิจิทัลที่สามารถรองรับการเรียนรู้ที่ทันสมัยกับปริมาณและความต้องการผลิตภัณฑ์ในไลฟ์สไตล์ปัจจุบัน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยแนวทางการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ไทยวนนั้น ได้ผลลัพธ์ในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอและเครื่องแต่งกาย การสืบทอดและขยายองค์ความรู้ระหว่างเยาวชนรุ่นใหม่กับปราชญ์ชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ภายใต้ความเป็นอัตลักษณ์ที่ทรงคุณค่าทางจิตวิญญาณ ค่านิยมทางวัฒนธรรมและคุณค่าทางประวัติศาสตร์หลักของชุมชน สู่อการสร้างสรรค์และพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่สามารถตอบโจทย์ไลฟ์สไตล์ความต้องการของคนในชุมชนที่มีความรักและห่วงแหนมรดกทางวัฒนธรรมและความรู้สึกโหยหาอดีตได้ อันเป็นการส่งเสริมให้สังคมเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนอย่างชัดเจน ตลอดจนผลการวิจัยนี้ยังสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ ทำให้เกิดวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว อีกทั้งการวิจัยดังกล่าวยังสามารถต่อยอดกระบวนการสร้างสรรค์ ด้วยการใช้เทคโนโลยีในปัจจุบันมาเป็นเครื่องมือเพื่อช่วยในการพัฒนาการสร้างสรรค์ ต่อยอดองค์ความรู้สู่นวัตกรรมที่สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเฉพาะถิ่นให้รองรับกับความต้องการของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องได้เป็นอย่างดี

ผลการวิจัยพบว่า ในสภาพสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีที่กระจายเข้าสู่ทุกส่วนของภูมิภาคในประเทศไทยเป็นสังคมในกระแสโลกาภิวัตน์นั้นเราไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นของคนในสังคม วัฒนธรรมที่มีความหลากหลายส่งผ่านกันอย่างมีนัยสำคัญ มีการถ่ายโอนวัฒนธรรมสู่วัฒนธรรมซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นอัตลักษณ์ที่ผสมผสานความแตกต่างกันของสองวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน (Hybridity) ตามแนวคิดของ Bhabha (Bhabha as cited in Deewong, 2013) และในการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ทำให้ผู้คนในสังคมโหยหาความจริงแท้ (Authenticity) (Mckercher and Du Cros, 2002) ที่เกิดขึ้นในอดีต ความจริงแท้ในมิติของเวลา สถานที่และเรื่องราวในอดีต ตลอดจนการเกิดปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมในการรำลึกหรือเรียกว่า “การโหยหาอดีต (Nostalgia)” (Goulding, 2001) นอกจากนี้ยังพบว่า การสร้างอัตลักษณ์ที่ชัดเจนให้กับชุมชนส่งผลต่อทัศนคติ ความเชื่อ ความภาคภูมิใจให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงความมีคุณค่าที่เหล่าบรรพชนได้สร้างสม

หลอมรวมกันโดยถ่ายทอดผ่านภูมิปัญญาและทุนทางวัฒนธรรมที่มีในชุมชน และจาก
อัตลักษณ์ที่ชัดเจนนี้พบว่า เมื่อนำมาสร้างสรรค์งานออกแบบที่สะท้อนความเป็นไป
ในโลกศิลปะร่วมสมัยได้อย่างเด่นชัดนั้นคือ ความพยายามในการก้าวข้ามพรมแดน
ที่เคยกำหนดขอบเขตโลกศิลปะสมัยใหม่ไปสู่พื้นที่อันกว้างไกลของโลกแห่งชีวิตจริง

References

- Deewong, P. (2013). The International Cultural Hybridization on Television. *EXECUTIVE Journal*, 33(1), 87-94.
- Goulding, C. (2001). Romancing the past heritage visiting and the nostalgic consumer. *Psychology and Marketing*, 18(6), 565-592.
- Mckercher, B., & Du Cros, H. (2002). *Cultural tourism: The partnership between tourism and cultural heritage management*. New York: The Haworth Hospitality Press.
- Patmasiriwat, D. (2004). The Social and cultural capital in economic system and modern management. *Proceeding of Naresuan University 2004*. Bangkok: P.A. living Co., LTD.
- Rugmai, T. (2013). *The process of making an art activity based on relational art for social inclusion of children with special needs*. (Doctor dissertation). Chulalongkorn University, Bangkok.
- Santasombat, Y. (1999). *Khwamlaklai thang Chiwaphap lae Phumpanya Tongthin phua Kanphatthana Yang Yangyun (biodiversity and indigenous knowledge for sustainable development)*. Center of Biodiversity and indigenous knowledge for sustainable development, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University.
- Triamanurak, J. (2012). *The Art of Intervention*. Retrieved from http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1340194299.

- Wetchawong, D. (2010). *The presentation of the Yuan ethnic identity in the context of tourism via local museum and riverside market: A case study of Yuan community, Tombon Tontan, Sao Hai district, Saraburi province*. (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.
- Yakul, S. (2015, September 12). *Interview*. Local wisdom elite, Tontan sub-district, Sao Hai, Saraburi, Thailand.
- Yakul, S. (2015, October 25). *Interview*. Local wisdom elite, Tontan sub-district, Sao Hai, Saraburi, Thailand.
- Yakul, S. (2015, November 15). *Interview*. Local wisdom elite, Tontan sub-district, Sao Hai, Saraburi, Thailand.